

ועדיין מקשינן: וכי בכהאי גוונא שהוא מתכוין גם למצוה וגם לצורכו, לאו שליח מצוה הוא? והתניא: האומר "סלע זו תהא לצדקה בשביל שיחיה בני", או "כדי שאחיה בן העולם הבא בזכות הצדקה שנתתי"

חרי זה צדיק גמור במעשה זה. ואינו נחשב ח-ב כעושה מצוה שלא לשמה, כיון שכוונתו העיקרית היא לקיים מצות הבורא שצויה לעשות צדקה, אלא שיחד עם זאת הוא רוצה גם ליהנות ממעשה הצדקה, שיזכה לעולם הבא, או שיחיו בניו. (221)

וגם כאן, אף שהוא מתכוין גם למצוא את המחט, עיקר כונתו לשם מצות הבדיקה, ועדיין הוא נחשב שליח מצוה?

ומשנינן: אנו חוששים דילמא בתר דברק את החמץ וגמר את כל המצוה, אתי לעיוני בתרה דמחט, שאז ודאי כבר אינו בגדר שליח מצוה, והוא עלול לינזק מהעקרב.

רב נחמן בר יצחק אמר: לעולם הברייתא מדברת על חורין וסדקין שבכותל קיים שאינו חייב לבדוק בהם משום סכנת

ואפילו לא היתה סכנת עקרב, לא היה צריך לבדוק, כי התנן: חמץ שנפלה עליו מפולת, הרי הוא כמבוער, ואין צריך לבערו עוד!?

ומשנינן: התם, מדובר שהמפולת גבוהה שלשה טפחים, שאין הכלב יכול לחפש אחריו של החמץ תחת המפולת. ולכן הוא נחשב כמבוער. אבל הכא, בכותל שנפל, מדובר כשהכלב יכול לחפש אחריו של החמץ, כי הגל אינו גבוה שלשה טפחים. ובאופן כזה לא נחשב החמץ כמבוער. ולולא שהיה סכנת עקרב היה חייב לבדוק אחריו ולבערו. (220)

ומקשינן: מדוע צריך לחשוש לסכנת עקרב בשעה שהוא עוסק במצות בדיקת חמץ, והא אמר רבי אלעזר: שלוחי מצוה אינן ניוזקין!?

ומשנינן: אמר רב אשי: חיישינן שמא תאבד לו מחט בתוך ההריסות קודם לכן, ותוך כדי בדיקת החמץ אתי לעיוני בתרה, ויחפש גם את המחט האבודה, וכיון שהוא מתכוין גם למצוא את המחט, כבר אינו בגדר שליח מצוה, ויש חשש שינזק מהעקרב.

מבלי להסתכן. אבל כאן מדובר שיש רק חשש שמא נמצא שם חמץ. לכן לא חייבוהו חכמים לשכור פועלים, אלא פטרו אותו מבדיקה בגלל הסכנה. תוספות ד"ה הכא.

221. ומה שאמרו במסכת אבות [א ג] "אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב על מנת לקבל פרס", דהיינו, באופן שהוא מתחרט על הצדקה שעשה, אם לא יקבל את השכר שהוא מצפה לו. אבל אם הוא מתכוין רק שהצדקה תועיל לו,

220. רבי שמעון בן גמליאל אומר שם במפורש במשנה [לקמן לא ב], שחמץ שנפלה עליו מפולת אינו אלא כמבוער כשהכלב אין יכול לחפש אחריו.

ולכאורה אפשר לשאול להיפך, מדוע לא ייפטר שם בגלל סכנת עקרב?
מתרצים התוספות: שם מדובר בחמץ ודאי שנמצא מתחת למפולת. לכן לולי שהחמץ נחשב כמבוער, היו מטריחים אותו חכמים לשכור פועלים ולפנות את המפולת על ידי כלי חפירה

הנכרים, ששכנו הנכרי יחשוב שהוא עושה לו שם כשפים, ויבא להתנקם בו.

וכדעת פלימו [שם תנא] היא.

דתניא: חור שבכותל שבין יהודי לארמאי [נכרי], בודק הישראל בצד הכותל עד מקום שידו מנגעת, והשאר מבטלו בלבו.

פלימו אמר: את כל עצמו של החור אינו בודק כלל מפני הסכנה.

והוינן בה: מאי סכנה יש בזה?

אי נימא, מפני סכנת כשפים שהנכרי יאמר שהיהודי עושה לו כשפים. אם כן, כי אישתמיש היהודי עד עכשיו באותו חור היכי אישתמיש התב, ולא חשש מהנכרי שיאמר עליו שהוא עושה לו כשפים? (222)

ומשנינן: כי אישתמיש בחור עד עתה, יממא ונחורא לאור היום היה משתמש. ולא מסיק הנכרי אדעתיה שהוא מתכוין לעשות לו כשפים. אבל הכא, בבדיקת חמץ, בליליא היא, ובשרגא הוא בודק, ומסיק הנכרי אדעתיה, וחושד ביהודי שכשפים הוא עושה לו. (223)

ומקשינן: והאמר רבי אלעזר: שלוחי מצוה אינן ניזוקין. ומה יש לו לחשוש מהנכרי?

ומשנינן: היבא דשכיחא היזיקא, כגון הכא, בסכנת הנכרי, שאני. וגם שלוחי מצוה אינם מובטחים שלא יזוקו. (224)

וראיה לדבר שהרי כששלח ה' את שמואל למשוח את דוד למלך נאמר [שמואל – א טז ב] "ויאמר שמואל איך אלך ושמע שאול וחרגני. ויאמר ה' עגלת בקר תקח בידך ואמרת לזבוח לה' באתי!" הרי שאף על פי שנשלח שמואל מאת ה', היה מתירא מפני שאול, כיון שהוא בגדר "שכיחא היזיקא".

בעו מיניה מרב: הני בני בי רב, אותם התלמידים דדירי בבאגא, הדרים בכפרי הבקעה, מהו למיתי קדמא וחשובא, האם רשאים הם לצאת מביתם קודם עלות השחר, או בערב לאחר שחשיכה, כדי להגיע לבי רב לבית המדרש בעיר. או שמא צריכים הם לחשוש מן המזיקין?

אמר להו רב: ניתו, הם יכולים לבא לבית המדרש, והעונש מכך יבא עלי ועל צוארי! כלומר, שאינם צריכים לחשוש מהמזיקים,

יום, שצריך לבדוק קודם. ועוד, שאפילו אם נכנס הגוי קודם שלשים יום, צריך הישראל לבדוק קודם, כי זה דומה לדעתו לחזור שצריך לבדוק אף קודם שלשים יום.

223. ומכל מקום, למחר יבדוק לאור היום שעל זה אין חשש שיאמר הגוי שעושה לו כשפים. משנה ברורה [תלג ל] בשם אחרונים.

224. ולעיל שלא תירצו כן על סכנת עקרב, צריך לומר, שסכנת עקרב לא נחשב שכיח היזיקא.

ואם לא תועיל, גם לא יתחרט על הצדקה, הרי זה צדיק גמור. תוספות ד"ה שיוכה.

222. הקשה הצ"ח: דלמא היה דר שם מלפני כן ישראל, ואז השתמש בחור. ואף על פי כן אין צריך לבדוק עתה, מפני חשש סכנה מהגוי שדר עתה?

ותירץ, שאם כן, היה צריך לחלק, שאם יצא הישראל תוך שלשים יום קודם הפסח, צריך הישראל הנשאר לבדוק את החור לפני שיכנס שם הגוי, כמו בעושה ביתו אוצר תוך שלשים

כי המצוה ודאי תגן עליהם.

ושוב שאלוהו: **ניזול** לשוב בלילה לאכסנייתם לאחר רדת החשיכה, **מאי**, האם גם בחזרה יכולים הם לסמוך על המצוה שתגן עליהם, או לא?

אמר להו: לא ידענא!

איתמר: אמר רבי אלעזר: שלוחי מצוה אינן ניזוקין לא בהליכתן לעשות את המצוה ולא בחזירתן ממנה. כי המצוה מגינה על עושיה אף בדרך חזרה ממנה.

והוינן בה: **כמאן**, כמי מהתנאים סובר רבי אלעזר?

ומשנינן: **כי האי תנא. דתניא, איסי בן יהודה אומר: כלפי [מתוך] שאמרה תורה בעולי רגלים [שמות לד כד] "ולא יחמוד איש את ארצך בעלותך לראות את פני ה' אלהיך שלש פעמים בשנה" – מלמד הכתוב, (225) כי כאשר תעלה לרגל, תהיה מובטח שתהא פרתך רועה באפר [באחו], ואין חיה מזיקתה. ותרנגולתך מנקרת באשפה, ואין חולדה מזיקתה.**

וכל שכן שאתה בעצמך לא יארע לך שום נזק כתוצאה מהעליה לרגל. שהלא דברים קל

והומר הם: **ומה פרה ותרנגולת אלו, שדרכן לזוק [להנזק]**, בכל זאת הבטיחה התורה שבזכות מצות עליה לרגל **אינן ניזוקין**.

בני אדם, שאין דרכן לזוק, כי "אדם אית ליה מזלא", שיש לו דעת לשמור על עצמו, על אחת כמה וכמה שהמצוה מגינה עליהם.

אין לי ללמוד על הגנת המצוה אלא בהליכה לעשיית המצוה.

בחזרה ממנה, מנין שגם אז היא מגינה?

תלמוד לומר ברגל של פסח [דברים טז ז] "ופנית בבקר וחלכת לאהליך". מלמד, שתלך בחזרה לביתך, ותמצא את אהליך בשלום.

והוינן בה: **וכי מאחר** שהבטיחו הכתוב דאפילו בדרך חזרה מהעליה לרגל אינו ניזוק, קל וחומר בהליכה לשם. ואם כן, למה לי קרא ד"לא יחמוד איש את ארצך בעלותך לראות"?

ומשנינן: **מיבעי ליה לכדרב אמר.**

דאמר רב אמר: מכך שאמרה התורה "ולא יחמוד איש את ארצך" אנו למדים, כי רק **אדם שיש לו קרקע**, הרי הוא עולה לרגל. (226)

מלמד.

226. הטעם בזה. כי עיקר מצות עליה לרגל, כדי לשמוח שם במצות פירות הארץ כגון ביכורים ומעשר שני, ולשמח בהם את העני והגר והלוי ואז העליה לשם שמים. מה שאין כן מי שאין לו קרקע שלא יכול לקיים כל זה, ועלייתו אינה לשם שמים. ולכן הביאה הגמרא כאן "מפני מה אין פירות גינוסר בירושלים", שאף הוא מענין

ואף שאמרו בכרכות [לג א] שעל סכנת עקרב מפסיק באמצע תפילת שמונה עשרה, זה דוקא כשהוא רואה את העקרב. אבל כאן, שיש רק חשב שמא נמצא עקרב בחורין וסדקין לא נחשב שכיח היזיקא. קובץ שיעורים.

225. מהייתור "את" של "את ארצך" דורשים שגם הטפל לארצך היינו הפרה והתרנגולת, אף הם בכלל ההבטחה של התורה. תוספות ד"ה

ואולם, אדם שאין לו קרקע, אין הוא חייב להיות עולה לרגל. (227)

אמר רב אבין בר רב אדא אמר רבי יצחק: מפני מה אין פירות גינוסר [שם מקום בארץ ישראל ופירותיו מתוקים מאודן] מצויים בירושלים? (228) כדי שלא יהו עולי רגלים אומרים "אלמלא לא עלינו לרגל אלא רק כדי לאכול פירות גינוסר בירושלים, דיינו!". נמצאת העלייה לרגל שלא לשמה.

כיוצא בו אמר רבי דוסתאי ברבי ינאי: מפני מה אין חמי טבריא מצויים בירושלים? כדי שלא יהו עולי רגלים אומרים "אלמלא לא עלינו אלא כדי לרחוץ בחמי טבריא, דיינו!". ונמצאת העלייה לרגל שלא לשמה.

שנינו במשנה: כל מקום שאין מכניסין בו חמץ אין צריך בדיקה. ובמה אמרו ב' שורות במרתף, מקום שמכניסין בו חמץ.

והוינן בה: "מרתף" — מאן דבר שמייה? היכן הוזכר במשנה שמרתף של יין פטור מבדיקת חמץ, עד שהתנא שואל, מדוע אם כן אמרו שמרתף צריך בדיקה?

ומשנינן: הכי קאמר: כל מקום שאין מכניסין בו חמץ, אין צריך בדיקה.

ואמרנו לעיל שהמשנה באה לרבות בתיבת "כל", שאוצרות יין ואוצרות שמן, שגם בהם אין מכניסין חמץ, נמי אין צריך בדיקה.

ועל זה שואל התנא: "ובמה אמרו ששתי שורות במרתף היין צריך בדיקה"?

ומשיב התנא, שאמרו רק במרתף כזה שהוא "מקום שמכניסין בו חמץ". והיינו, במרתף שהוא מסתפק ממנו יין לסעודתו.

זה שהעליה צריכה להיות לשם שמים. חידושי אגדות מהרש"א.

227. וה"א"ת של "את ארצך" בא לדרוש על פרה ותרגולת שלא ינזקו בהליכה לרגל. ואף שגם זה ידענו מהחזרה מהרגל, שבכלל "ותמצא אהליך בשלום" גם הפרה והתרגולת. מכל מקום, אגב החידוש של "ארצך" חזרה התורה והשמיענו זאת ב"את". וכמו שאמרו "כל פרשה שנאמרה ונשנית, לא נשנית אלא בשביל דבר שנתחדש בה". תוספות ד"ה לכדרב אמי.

הרמב"ם השמיט דין זה. וכתב הצ"ח שהטעם משום שרב חולק על רב אמי. שהוא אמר לעיל לא ידענא אם גם בחזרתן אינן ניזוקין. אם כן, אינו דורש מופנית בבקר והלכת לאהליך. ומהיכן הוא דורש שבהליכתן אין ניזוקין. על

כרחך מלא יחמוד איש את ארצך. ושוב אינו מיותר הפסוק הזה לדרוש את הדרשה של רב אמי שמי שאין לו קרקע פטור מעליה לרגל.

228. שהיה ראוי שיהא שם פירות גינוסר, שהיא אמרו ביומא [נד ב] שמצוין נשתת העולם. ומשם מתפצלים גידים והולכים בכל הארצות. והגידים ההולכים מירושלים לגינוסר היה ראוי שיגדלו בהם פירות גינוסר.

[וכן אמרו במדרש תנחומא פרשת קדושים [י] על הפסוק בקהלת [ב ה] "עשיתי לי גנות ופרדסים ונטעתי בהם עץ כל פרי". שלמה חכם היה, והיה יודע איזה הוא הגיד שהולך לארץ כוש, ונטע עליו פלפלין, ומיד היו עושים פירות].

וכן חמי טבריה, היה ראוי שיהיו בירושלים,

העליונה השוכבת הרואה את הקורה [התקרה].

אבל שאר השורות שלפנים הימנה של החיצונה, ושלמטה הימנה של העליונה אין צריך בדיקה!

שנינו במשנה: בית הלל אומרים: שתי שורות החיצונות שהן העליונות.

אמר רב: שתי השורות לפי בית הלל: אחת מהן היא השורה העליונה, ולא לכל אורך ורוחב המרתף, אלא רק השורה החיצונית שבשכבה העליונה, שרואה גם את הפתח וגם את הקורה. והשניה, היא השורה הבודדת שלמטה הימנה.

ושמואל אמר: שתי השורות לפי בית הלל הן: העליונה שבשורה החיצונית, ושורה נוספת מקבילה לפנים הימנה, אף היא בשכבה העליונה.

והוינן בה: מאי טעמא דרב, מדוע הוא אינו מפרש כשמואל ששתי השורות הן בשכבה העליונה, כמשמעות דברי בית הלל "שהן העליונות"?

ומשנינן: כי דייק בדברי בית הלל, שאמרו "שתי שורות החיצונות", ומשמע ששתי הן חיצונות. ואילו לשמואל, השורה השניה כבר אינה חיצונה.

ומקשינן: והא "שהן העליונות" קתני נמי בדברי בית הלל, ואילו לפי רב, השורה השניה כבר אינה עליונה, אלא היא למטה

שנינו במשנה: בית שמאי אומרים: שתי שורות על פני כל המרתף.

אמר רב יהודה: שתי שורות שאמרו בית שמאי, שתיהן מקבילות זו לזו מן הארץ ועד שמי קורה [התקרה].

שדרך אוצרי היין לסדר את החביות במרתף שורות שורות עד שממלאים את כל הרצפה. ועליהם מניחים עוד שכבות עד התקרה. וסוברים בית שמאי שצריך לבדוק את השורה החיצונית שמול הפתח מלמטה עד למעלה, ועוד שורה מקבילה יותר פנימה, אף היא מלמטה עד למעלה.

ורבי יוחנן אמר: שתי השורות לפי בית שמאי אינן מקבילות, אלא שורה אחת עומדת והשניה שוכבת, כמין גא"ם [גימל יונית, כעין כ"ף סופית שלנו]. שבודק, כאמור, את השורה החיצונית מלמטה עד למעלה, ואת השורה העליונה לכל אורכו ורחבו של המרתף.

תניא כוותיה דרב יהודה. ותניא כוותיה דרבי יוחנן.

תניא כוותיה דרב יהודה: בית שמאי אומרים: בודקים שתי שורות על פני כל המרתף. ושתי שורות אלו שאמרו בית שמאי, שתיהן מן הארץ ועד שמי קורה.

תניא כוותיה דרבי יוחנן: שתי שורות על פני כל המרתף שאמרו בית שמאי. אחת מהן היא השורה העומדת החיצונה, הרואה את הכותל שבו הפתח. והשניה היא השורה

מפתחי גיהנם היה בירושלים כמו שאמרו בעירובין [יט א]. תוספות הרא"ש.

שהרי אמרו בשבת [לט א], שלכן הם חמים משום שעוברים על פתחו של גיהנם. והרי אחד

מהראשונה?

פנימית]. (230)

רבי חייא תני כוותיה דרב. וכולהו תנאי
וכל הברייתות תנו כוותיה דשמואל.

ומסקינן: וחלכתא כוותיה דשמואל, שלפי
בית הלל צריך לבדוק את שתי השורות
החיצוניות מן השכבה העליונה.

מתניתין:

א-ט

כאשר הבודק את חמץ מסיים לבדוק חדר
אחד, ובא לבדוק את החדר השני, אין
חוששין שמא בינתיים גיררה חולדה חמץ
מבית [חדר] שאינו בדוק לבית הבודק כבר.

וכן אין חוששין שמא גיררה חולדה ממקום
למקום, מזוית זו לזוית זו באותו חדר, תוך
כדי הבדיקה, ואז יצטרך לשים שומרים
במקומות הבודקים, שישגיחו שלא תבא
חולדה לשם, עד שיגמור לבדוק את כל
הבית. (231)

ומשנינן: "עליונות" לאו דוקא הוא. אלא בא
למעוטי את יתר השורות שלמטה משני
שורות העליונות, שהן תנאי דתתייתא
[תחתונות ביחס לשורה השניה שאף היא
תחתונה]. (229)

ושמואל אמר "עליונה ושלפנים הימנה".

מאי טעמא לא אמר כרב ששתי השורות הן
חיצונות?

כי דייק בדברי בית הלל "העליונות". ואילו
לדברי רב, השורה השניה כבר אינה עליונה.

ומקשינן: והא "חיצונה" קתני נמי בדברי
בית הלל. ולשמואל, השניה כבר אינה
חיצונה?

ומשנינן: "חיצונה" לאו דוקא, אלא בא
למעט את יתר השורות שלפני משתי
השורות החיצונות, שהן גוייאתא דגוייאתא
[פנימיות ביחס לשורה השורה שאף היא

229. וסובר רב שיש לדייק יותר בדברי בית הלל
"החיצונות", מאחר שהם נאמרו ראשונה
[תוספות].

230. וסובר שמואל שיש לדייק יותר את "שהן
העליונות", כיון שהם באים לפרש מה הן
"החיצונות" [תוספות].

231. הקשו התוס': הרי כבר ידענו זאת
מהמשנה הקודמת שאמרה "כל מקום שאין
מכניסין בו חמץ אין צריך בדיקה", ואין חוששין
שלא גיררה חולדה ממקום שמכניסין בו חמץ
למקום שאין מכניסין בו חמץ?
ותירצו, שמשם אין ראייה, כי אפשר שמדובר

במקום שאין מצויין שם חולדות. לכן באה
המשנה כאן להשיענו שאפילו במקום שמצויה
חולדה, אין חוששין שמא גיררה ממקום למקום.
תוס' ד"ה אין.

יש ראשונים שמתרצים, שבמקום שאין
מכניסין בו חמץ, גם חולדה אינה מצוייה, כיוון
שאין שם מה לאכול. ולכן אין חוששין שם
לגרירת חולדה. מה שאין כן במקום שמכניסין
בו חמץ כל השנה, אלא שעתה בדקוהו מחמץ,
יתכן שחוששין לגרירת חולדה, כיון שהיא
מצוייה שם תמיד. תוס' הרא"ש ועוד ראשונים.
והרמב"ם בהלכות חמץ [ב ז] מפרש
שמשתנו היא אכן המשך למשנה הקודמת
שמקום שאין מכניסין בו חמץ אין צריך בדיקה,